

TÍÐARGREIN

vera endamálið hjá okkum, at tey fáa.

Hvør er so munurin á læring og undirvísing? Tann mest einfalda lýsingin er, at høvuðsmunurin er, hvør er í sentrum: tann lærandi ella tann undirvísandi. Læring verður fatað sum strembanin hjá børnum sjálvum at ognar sær vitan og lívsroyndir, børnini eru aktiv, og uppgávan hjá tí vaksna er at leggja til rættis umstøður fyri læring: at læra av. Børn læra allatíðina. Undirvísing er tann skipaða flytanin av kunneleika frá tí vaksna til barnið: at læra um. Barnið kann læra av undirvísing, men tað er als ongin trygd fyri, at tað lærir nakað, um tað fær undirvísing í avmarkað tíðarbil.

Ein av fáu broytingunum í kunngerðini frá 2013 í mun til hana frá 2011, er hetta brotið, ið er skoytt upp í § 3: Innihaldið í undirvísingini skal í minsta lagi fata um grundstøði í: “undran, forvitni og skapanargleði”. Nú havi eg ongantið hoyrt um

ella sæð pedagogiskar teoirir um at undirvísa í hesum. Tað, sum ber til, er at skapa grundarlag fyri einum læriumhvørvi, har børnini undrast, gerast forvitin og kenna skapanargleði. At undirvísa í tí, er beinleiðis at oyðileggja gleðina við slíkari læring. Men orsøkin til hetta, er allarhelst tilgongdin hjá teimum, ið hava snikkað kunngerðina til, har hugsað verður undirvísing og ikki læring – og tað kann vera ógvuliga stórir munur á teimum báðum hugtøkunum.

Royndararættanin - Hvørji eyðkenni hevur ein royndarættan?

Á vári 2013 boðar mentamálaráðharrin so frá, at ein royndarættan hevur verið í gongd, ið longu er vordin eftirmett. Í einum brævi, dagfest 5. juli 2013, sigur aðalstjórin í Mentamálaráðnum, at kunngerðin frá 2010, varð lagað til eftir hoyringssvarunum, og síðani varð avtalað við kommunurnar “at ein royndarskipan skuldi setast í verk út frá uppskotinum til

kunngerð.” Ikki sæst nakra staðni í teimum skjølum, eg havi sæð, nøkur avtala við kommunurnar.

Nú veit eg ikki hvat, Mentamálaráðið leggur í eina royndarættan. Talan kann í hesum førinum vera um: Royndarundirvísing ella pedagogiskt menningararbeiði. Eyðkent fyri slíkar royndarverkætlanir er, at ein pedagogisk hugsan, metoda ella okkurt annað, ið kvalitativt kann gera praksis betur, verður roynt. Eyðkent fyri bæði sløgini av pedagogiskum royndararbeiði eru greið mál og eftirmeting. Báðir hættirnir eru grundfestir í vælroyndum vísindaligum fatanum. Annað eyðkenni er, at eftirmetingin verður gjørd av fólki við serkunneika innan økið – vísundaliga grundað – óheft av sjálvari royndini. Spurningurin er so, hvat slag av royndarvirksemi hetta hevur verið? Tað er ikki at taka munin ov fullan at siga, at tað er meira enn trupult

at fáa eyga á nøkur greið mál við royndini ella hvat endamálið er við henni, tíansheldur, hvat slag av roynd hetta er.

Tó eru glottar. Í einum brævi frá aðalstjóranum í Mentamálaráðnum, dagfest 8. mai 2013, rívar eitt sindur: “Endamálið við royndarverkætlanini er at royna uppskotið til kunngerð í verki, at gera møguligar ábøtur í uppskotinum og at fáa til vega ítøkiligar royndir við forskúla sambært uppskotinum til skipan og læring í forskúla”. Nøkur greið lýsing av royndini sæst ongastaðni ella hvussu hon skal gjørgnumførast, skipast og eftirmetast. Viðari verður sagt: “Royndarverkætlanin fataði í fyrsta lagi um skúlaárið 2011/12, ættlanin er m.a. grundað á lesifremjandi og handaligt virksemini, tal-fatan, rørslu og sang/tónleik”. Hetta er burtur úr § 3 í forskúlkunngerðini,

uttan tað, at

har stendur einki um nakra lesifremjan, men: mál og málmenning, ið ikki er heilt tað sama, sum lesifremjan. Leiðarin í forskúlanum skuldi lata kommununi og Mentamálaráðnum eina frágreiðing og koma við tilmæliga um ábøtur og broytingar.

Upprunakunngerðin frá 26. november 2010, er í stóran mun grundað á donsku: Bekendtgørelse af 31. mars 2009 om undervisning i børnehaveklassen. Tann útgávan, vit nú hava á føroyskum, frá jóansøku 2013, hevur enn nógv av donsku kunngerðini í sær; men hon er ikki broytt til tað betra, men er blivin enn meira undirvísingarkend. Í teirri donsku kunngerðini stendur: “Sprog og udtryksformer”, tað er so í teirri føroysku blivið til: “Mál og málmenning”. At tað so í royndarættlanini er blivið til lesifremjan, er bæði orsakað av tí undirvísingarkendu fatanini av læring, ið er aftan fyri allan hugburðin í kunngerðini, men eisini ein klassisk føroysk misfatan av danska orðinum udtryksformer, ið eisini er í teirri føroysku fólkskúalógini.

Udtryksformer vil siga: nógvir ymiskir hættir at ognar sær málið uppá, um nógvar ymiskar aktivitetir og

um nógv pedagogisk amboð, bæði emotionell og kognitiv. Í teirri føroysku fatanini er tað eintýtt blivið til skipaða mannagongd fram móti lesing. Tað er als eingin ivi um, at eitt barn við vælmentari málfatan áðrenn skúlabyrjan, eisini fer at læra meira í skúlanum, tí at góð málfatan lættir um læringina. Men, vit vita eisini, at tann sosiala parturin av læringini gongur fram um tann intelektuellu partin av læringini, so í byrjanini skulu vit leggja dent á tann sosiala og kensluliga partin, heldur enn á tann kognitiva ella intellektuella. Mál er eitt sosialt samskiptisamboð, ið er fortreytin fyri lesingini, tað, ið gevur lesingini meining. Allar royndir vísa, at góðar umstøður fyri einum fjølbroyttum læriumhvørvi á dagstovninum – eisini tí málsliga – er besta fortreytin fyri lesingini seinni í lívinum.

At gera eina pedagogiska royndarverkætlan í mun til eina kunngerð, er bæði ivasamt og marghátligt. Tí ein kunngerð er ein fyrisitingarlig lýsing av reglum og innihaldi í einum eventuelum forskúla, tað er ikki nøkur pedagogisk royndarættan, men ein staðfesting av, hvussu myndugleikin vil hava tað at vera. Tað er mangt, ið bendir á, at endamálið við royndarverkætlanini bert hevur verið at staðfesta praksis, hvør hann so er. At so er, vísir hetta skriv frá Mentamálaráðnum dagfest 12. juli 2013 til Føroya Pedagogfelag: “Tá skúlar finga játtað at seta forskúla á stovn og eingin kunngerð var, mátti annað gerast og var uppskotið til kunngerð, ið fór út til hoyringar tí nýtt sum grundarlag undir verkætlanini. Staðfest verður, at skipanin hevur virkað væl og verður kunngerðin tí sett í gildi.”

Seinni partur kemur fríggjadagin